

можна вважати 20–30 роки ХХ ст. У цей період наукова мова мала реальні можливості для повноцінного функціонування й розвитку, які базувалися на державно-правовій основі, стимулюючи підтримку національно-патріотичного піднесення народу, намагання розвинути українську фундаментальну науку, що виявлялося, зокрема, у посиленні уваги до термінологій різних галузей знань. Гостро відчувалася потреба в удосконаленні мови науки і формуванні наукової мови, а відповідно й терміносистем на національній основі. Цьому сприяла активізація наукових пошуків, інтенсивний розвиток, збагачення й удосконалення мови різних наукових галузей, що знайшло відображення у чисельних публікаціях: з економіки, фізики, хімії, математики, з технічних наук, механіки, машинобудування, агрономії тощо.

Унормування української наукової термінології на наукових засадах було розпочато в Інституті української наукової мови (ІУНМ) Академії наук, робота якого ґрунтувалася на досягненнях українських лінгвістів, письменників, учених, які об'єднувалися у Науковому товаристві імені Т. Шевченка. Науково-дослідна установа мала надзвичайне завдання – якнайшвидше розробити наукову мову й термінологію для нагальних потреб молоді української науки, задовольнити термінологічні потреби процесу українського відродження всіх ділянок громадсько-політичного життя. Одночасно з практичною термінологічною роботою науковці ІУНМ розпочали працювати над теоретичним осмисленням принципів побудови термінологічних систем. Це сприяло піднесенню самої науки, розширенню сфери функціонування української мови і доведенню її універсальності. Проходили активні дискусії щодо орфографічного, граматичного й лексичного унормування наукової мови. Працівники мовознавчих установ виконували велику роботу зі збирання й опрацювання наукової лексики української мови. Документи свідчать як про наукове розуміння проблеми створення національного термінологічного фонду, так і про бажання до спільної роботи різних регіонів в організації термінологічної справи.

Робота над збіраною з широкого терену України народною термінологією, давала можливість шляхом зіставлення виявляти відтінки окремих термінів, ураховувати їх поширеність в Україні і, відповідно, відібрати найбільш придатні для запровадження в наукову термінологію.

Формування наукової мови у цей період йшло двома шляхами: вона утворюється стихійно в народних колах як засіб до зрозумілого сприймання нових понять, що виникають із розвитком відповідних наукових сфер; одночасно її формують кваліфіковані фахівці, збираючи мовні матеріали і застосовуючи їх до відповідної галузі науки. Згідно з «Інструкцією для укладання словників ІУНМ»: суть праці над термінологією зводилася до того, що термінолог:

а) використовує лексичний матеріал живої мови та літературних джерел і з кількох синонімів вибирає такі слова, що найкраще дають змогу вирізнити в цілому комплексі уявлень, зв'язаних із розумінням цього слова, певний, специфічний для даної наукової галузі відтінок, фіксуючи в ньому необхідне наукове розуміння;

б) якщо в матеріалах живої мови дане розуміння не має синонімів, що можуть відобразити потрібний відтінок значення, термінолог поширює комплекс пов'язаних із загальним словом уявлень, утворюючи омонім.

Отже, у методиці термінологічної роботи науковці керувалися головним чином такими засадами: наблизити фахову мову до мови народної і якнайбільше відбити зміст поняття зовнішньою формою. Зауважимо, що в радянський час була «запрограмована» явна недооцінка термінологічних словників, виданих у 20–30-х роках.

О.Є. Попов, канд. філос. наук (*ХДУХТ, Харків*)

О.О. Попова, канд. екон. наук (*ХДТУБА, Харків*)

АКСІОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

До основних сучасних тенденцій світового розвитку, що обумовлюють істотні зміни в системі освіти, відносяться:

- прискорення темпів соціально-економічного розвитку суспільства і, як наслідок – необхідність усебічної підготовки людей до життя в умовах, що швидко змінюються;
- перехід до постіндустріального інформаційного суспільства, значне розширення міжкультурної взаємодії;
- виникнення глобальних проблем в освіті, що можуть бути вирішені тільки в результаті співробітництва в рамках усього міжнародного співтовариства.

Кардинальні реформи світових систем освіти закономірно призводять до зміни ціннісної парадигми в підготовці молодого фахівця, яка орієнтована не тільки на сучасні, але і перспективні потреби суспільства.

У процесі інтеграції української системи освіти в європейський і світовий освітній простір вітчизняна педагогічна школа активно вивчає традиційний і інноваційний досвід різних країн і одночасно, зберігаючи свої традиції, актуалізує розвиток нових теоретичних і експериментальних розробок, стає більш відкритою і динамічною.

Слід зазначити, що в дослідженнях, які проводилися в радянський період, нерідко робилися односторонні аксіологічні акценти, обумовлені комуністичною ідеологією, що не дозволяла досліднику з належною об'єктивністю характеризувати досягнення закордонної філософської науки.

Аналіз сучасних джерел із проблем вищої професійної освіти дозволяє виділити нові акценти і підходи в закордонних дослідженнях: у методології професійної підготовки, у сфері змісту – вона визнається пріоритетним ціннісним компонентом у структурі професійної освіти; у розробці моделі інженера та науковця майбутнього, орієнтованої на формування інтелектуальних і моральних цінностей студентів.

Результати соціологічних досліджень фахівців ХДУХТ показують, що аксіологічні аспекти в області освіти в українському суспільстві, що трансформується, вимагають свого осмислення. Як відомо, зараз йде повсюдна зміна системи норм і цінностей, так званий консьюмеризм або філософія споживання, де «гроші є єдиною справжньою цінністю». Така ідеологія для країни в цілому може стати досить хибною.

Процеси, що відбуваються в освіті, впливають на духовний розвиток суспільства і випробують, у свою чергу, його зворотний вплив. Той факт, що на першому місці в списку цінностей при виборі роботи виявилася впевненість у завтрашньому дні, говорить про глобальні трансформаційні процеси в українській і світовій економіках, про відсутність надійної аксіологічної парадигми. Консьюмеризм цілеспрямовано створює молодіжну масову культуру, нав'язуючи їй свою систему псевдоцінностей. Манипулятивна функція споживчої культури виявляється в нав'язуванні поведінкових стереотипів, далеких від гуманістичних цілей. У підсумку усе чіткіше вимальовується служіння не світовому і соціальному порядку, гармонії, а дисгармонії, природному і соціальному хаосу і розпаду.

Особистісне зростання, незалежність дій, вільнодумство виявилися на другому і третьому місцях ієрархії цінностей респондентів. Є всі підстави стверджувати, що в нашому суспільстві розвивається ціннісна інверсія. Вона полягає в розриві традицій, руйнуванні ціннісної ієрархії, що супроводжується кардинальною зміною комбінаторики поведінки, коли «низові цінності» починають домінувати в культурі і відігравати роль цінностей визначальних, а цінності споконвічно справжні, абсолютні, відтискаються на культурну периферію. Дана ціннісна інверсія носить негативний характер і повинна бути врахована при формуванні сучасної освітньої політики, оскільки включає байдужість, відсутність або обмеженість духовних запитів, соціальне утриманство й ін. Саме це можна спостерігати в сучасній молоді як поширене явище, що нерідко призводить до алармізму і до його крайнього прояву – девіантної поведінки.

Таким чином, виникає гостра необхідність конкретизації подальших напрямків даних досліджень для вирішення проблеми створення нової моделі сучасної української освіти.

Потрібно виявити ті сторони навчально-виховного процесу, що перешкоджають формуванню позитивних професійних настанов, дати практичні рекомендації педагогам щодо оптимізації навчально-виховного процесу, організації індивідуально-виховної роботи зі студентами. Важливо вміти надати психологічну допомогу, яка буде сприяти адаптації студента до умов навчання і подальшої трудової діяльності.

С.М. Руденко, канд. філол. наук, доц. (ХДУХТ, Харків)

ГЛЮТОНІМИ У СКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЙ: СЕМАСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Метою нашого дослідження є визначення домінантних сем паремій у структурі синтагматично-парадигматичних відношень мови, завданням – визначення їхньої частотності у складі предметних кодів. Ця проблематика відбилася в наукових працях О.В. Лабашук, Н.В. Салтовської, І.М. Пасічнюк, Г.Ю. Садової, Г.В. Марченко та ін.

До класу паремій належать прислів'я і приказки (75%), примовки, загадки, прикмети, небилиці тощо. В їхньому інтегрованому змісті слова-компоненти втрачають буквальну семантику і позначають інші культурні коди – характеристичний, поведінковий, духовний, соматичний, мовний тощо. У нашому дослідженні ця стереотипна низка кодів доповнена ще одним – глютонімічним. Глютоніми (від лат. *gluttio* – ковтати, споживати) – лінгвістичні знаки з широким спектром плану вираження (від слова до тексту) та плану змісту: культурної інформації, культурних сем, культурного фону, культурних концептів.

Розглянемо, які саме домінантні семи превалюють у складі *паремійних кодів* (ПК) і якими є їхні частотні показники на прикладі глютоніма *каша* (див. цифри в у дужках, у колонці № 2 табл.).

Таблиця – Приклади паремій

Домінантна сема паремії	Приклади паремій із зазначенням частотності
1	2
I. Глютонім <i>каша</i> як реалема у складі кулінарного ПК	
доповнення до каші	(19) <i>Борц та каша, а ще кваша – ото їжа наша. Де хліб та сіль, та каша, там і домівка наша.</i>
види каш	(17) <i>Крупник – кулішів брат.</i>
склад каші	(12) <i>Якби пшоно й сало, і каша смачніша б стала.</i>
важливий продукт харчування	(10) <i>Від каші діти ростуть. Їж кашу, бо не виростеш. Їж кашу – здоровим будеш. Каша – хліб чумацький.</i>
неякісне приготування	(4) <i>Де дві кухарки, там і каша задимлена. Кухарів багато, а каша пригоріла.</i>
майстерність	(2) <i>Добра страва хвалить кашовара.</i>